

PHONG CÁCH ỨNG XỬ CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH – NHẬN ĐỊNH TỪ BẠN BÈ QUỐC TẾ VÀ VẬN DỤNG CHO ĐỘI NGŨ CÁN BỘ HIỆN NAY

HỒ BÁ THÀNH - TRƯƠNG VĂN BẮC*

Ngày nhận: 31/01/2023

Ngày phản biện: 21/02/2023

Duyệt đăng: 16/3/2023

Tóm tắt: Phong cách Hồ Chí Minh nói chung, phong cách ứng xử Hồ Chí Minh nói riêng là tài sản tinh thần vô giá của Đảng, của dân tộc Việt Nam; là tấm gương sáng để mỗi người có thể học tập và noi theo. Phong cách ứng xử của Người được thể hiện bằng ngôn ngữ, cử chỉ, thái độ, phong thái... nhưng nó chính là bắt nguồn từ nhân cách, từ cuộc đời và sự nghiệp cao cả của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Bài viết cho thấy một cách nhìn khách quan đa chiều về phong cách ứng xử của Chủ tịch Hồ Chí Minh qua nhận định từ bạn bè quốc tế; qua đó vận dụng vào xây dựng phong cách cán bộ hiện nay.

Từ khóa: Bạn bè quốc tế; Hồ Chí Minh; phong cách ứng xử.

Đặt vấn đề
Phong cách Hồ Chí Minh được thể hiện trong mọi lĩnh vực sống và hoạt động của Người, tạo thành một chỉnh thể nhất quán, có giá trị khoa học, đạo đức và thẩm mỹ, bao gồm một số nội dung chính là: Phong cách tư duy, phong cách làm việc, phong cách lãnh đạo, phong cách diễn đạt, phong cách ứng xử và phong cách sinh hoạt. Phong cách Hồ Chí Minh là tài sản tinh thần vô cùng quý báu của Đảng, dân tộc Việt Nam; là tấm gương sáng để mỗi người học tập và noi theo. Việc học tập và làm theo phong cách của Hồ Chí Minh nói chung, phong cách ứng xử nói riêng là một giải pháp quan trọng, thiết thực góp phần xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh về chính trị, tư tưởng, tổ chức và đạo đức. Bên cạnh đó, việc tìm hiểu phong cách ứng xử của Chủ tịch Hồ Chí Minh qua nhận định

của bạn bè quốc tế sẽ cho thấy một góc nhìn khách quan hơn về phong cách của Người. Từ đó, sẽ có những vận dụng hiệu quả vào xây dựng phong cách cán bộ hiện nay.

1. Nhận định từ bạn bè quốc tế về phong cách ứng xử của Chủ tịch Hồ Chí Minh

Trong hành trình bôn ba tìm đường cứu nước, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng bạn bè quốc tế, đồng thời nhận được sự ủng hộ lớn lao, cũng như tình cảm nồng ấm của nhân dân thế giới. Nhà sử học người Pháp Charles Fourniau đã nhận xét: “Con người mà sự có mặt phi thường như choán hết cả gian phòng, có thể nói làm xóa nhòa sự có mặt của những người khác; nhưng sự săn sóc, thái độ ân cần hết sức lịch thiệp và hòa nhã của Người đối với khách làm cho người ta trong phút giây đầu thấy đôi chút lúng túng, nhưng sau đó lại tạo ra bầu không khí thân mật, thoải mái ngay”[7, tr.171].

*Trưởng Sĩ quan Chính trị - Bộ Quốc phòng.

Đây là cảm nhận chung của những người đã có dịp được tiếp xúc với Chủ tịch Hồ Chí Minh. Bởi lẽ, Người đã chủ động xóa đi mọi nghi thức, đến thẳng với trái tim con người bằng một tình cảm thân thiết, gần gũi như người nhà, thành thực hồn nhiên, không một chút gượng gượng.

Phong cách ứng xử của Chủ tịch Hồ Chí Minh rất bình dị tự nhiên, nói theo cách của Giáo sư Đặng Xuân Kỳ thì “tự nhiên đến mức hồn nhiên”. Phong cách ứng xử ấy đã làm cho nhà nghiên cứu người Mỹ David Hanbócx tam đi đến nhận định: Toàn thể con người của ông toát lên một phong thái bình dị và tế nhị bẩm sinh [7, tr.186].

Sự tinh táo trong ứng xử của Chủ tịch Hồ Chí Minh dựa trên sự phân tích khoa học những vấn đề chính trị, trên cơ sở hiểu rõ thời thế cũng như thái độ, sự tính toán của các quốc gia, lực lượng có liên quan và sức mạnh của dân tộc. Tinh táo thể hiện sự nhạy bén của nhà chính trị lão luyện. Ngày 6/3/1946 Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký Hiệp định sơ bộ với đại diện Chính phủ Pháp trong đó có điều khoản “Chính phủ Pháp công nhận nước Việt Nam Cộng hòa là một quốc gia tự do... ở trong khối liên hiệp Pháp” [10, tr.109]. Chủ tịch Hồ Chí Minh thấy rất rõ, dã tâm của thực dân Pháp, sức mạnh của quân đội Pháp tương quan lực lượng giữa Việt Nam và Pháp. Nhưng với khát khao cháy bỏng “độc lập”, hòa bình cho Việt Nam đã thể hiện sự kiên nhẫn và rất tinh táo của Người. Để đuổi mười tám vạn quân Tưởng về nước, thừa nhận mười lăm ngàn quân Pháp vào miền Bắc, để bớt kẻ thù, Chủ tịch Hồ Chí Minh tạm thời chấp nhận Tổ quốc mình chỉ là “quốc gia tự do”. Chính J.Sainteny đã thừa nhận “để đạt được những mục đích cuối

cùng, Hồ Chí Minh khôn khéo tỏ ra ít đòi hỏi hơn các đối thủ của ông. Trong khi những người này muốn đòi bằng được nền độc lập hoàn toàn và ngay lập tức thì Hồ Chí Minh nhận thức rất rõ không thể đạt được tất cả ngay tức khắc nên ông biết tạm thời thừa nhận nền độc lập tương đối” [6, tr.226].

Ngoài ra, phong cách ứng xử của Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng cho thấy lòng khoan dung, độ lượng. Chẳng thế mà, khi buộc phải chiến đấu với thực dân Pháp, Chủ tịch Hồ Chí Minh thể hiện tinh thần nhân nghĩa. Người đã tìm mọi cách để hạn chế đến mức thấp nhất những thương vong trên chiến trường, cho quân ta và cho cả quân địch. Người nói một cách xúc động: “Trước lòng bác ái, thì máu Pháp hay máu Việt cũng đều là máu, người Pháp hay người Việt cũng đều là người” [4, tr.510]. Sau chiến dịch Biên giới 1950, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đến thăm trại tù binh, tại đây thấy một đại úy quân y Pháp đang rét run vì lạnh. Người đã cởi chiếc áo khoác của mình trao cho anh ta. Hành động đó đã làm cho viên sĩ quan Pháp cảm động trào nước mắt, làm cho những người xung quanh vô cùng ngạc nhiên. Cho đến ngày 3/9/1954, trong chuyến trao trả tù binh cuối cùng sau kháng chiến chống Pháp, một sĩ quan Pháp đã xúc động nói “trong tấm lòng biết ơn nhân dân Việt Nam, tôi không thể nào quên Chủ tịch Hồ Chí Minh với tấm lòng khoan dung đại lượng và chính sách khoan hồng của Người đối với chúng tôi” [3, tr.64-69.] Bằng trái tim nhân ái, bao la của mình Hồ Chí Minh đã cảm hóa được cả những người ở bên kia chiến tuyến, nếu như trước đây họ đến Việt Nam với tâm thế của kẻ xâm lược, hiếu chiến thì khi ra về họ mang trong mình sự biết ơn sâu sắc. Đúng

như nhà thơ Đức Vili Xanbao đã nhận xét về Người “trong tầm nhìn của Bác, không những cho thấy Người là nhà Quốc tế đáng kính phục mà còn là nhà văn hóa lớn, giàu tình thương yêu nhân loại”[3, tr.64-69.]. Tấm lòng nhân ái, khoan dung của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã làm cho đối thủ phải kính nể, cảm phục.

Là lãnh tụ của một nước, nhưng Người chưa bao giờ đặt mình cao hơn người khác mà luôn thể hiện sự ân cần, khiêm nhường. Như Tổng bí thư Đảng Cộng sản Anh - Giôn-Gô-Lan đã nói khi được nhắc đến Hồ Chủ tịch: “Được gặp và nói chuyện với Hồ Chí Minh là một ấn tượng không thể nào quên được. Đây là một con người vĩ đại nhưng không bao giờ Người tỏ ra mình là con người vĩ đại”[2, tr.123]. Báo Nhân Dân, số ra ngày 11/11/1989 đã đăng về một câu chuyện trong chuyến thăm Ấn Độ của Chủ tịch Hồ Chí Minh vào năm 1958: Tại cuộc mít tinh của nhân dân Ấn Độ chào mừng Người đến thăm đất nước họ tại cung điện Đivanhao, các bạn Ấn Độ đã chuẩn bị sẵn một chiếc ghế vàng dành riêng cho Người trên bục danh dự. Thủ tướng Ấn Độ là Jawaharlal Nerhu thì chỉ ngồi trên một chiếc ghế bình thường. Đích thân Thủ tướng Ấn Độ Nerhu mời Người ngồi vào chiếc ghế đó, Người đã kiên quyết từ chối và nói “Tôi không muốn khác biệt với mọi người trong cuộc gặp mặt vui vẻ và thân tình này”. Thủ tướng Nerhu đành cho chuyển chiếc ghế đi và thay bằng một chiếc ghế khác giản dị hơn. Cử chỉ khiêm nhường của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã làm cho nhân dân Thủ đô New Delhi xúc động và trong khoảnh khắc ấy, hàng vạn người dân Ấn Độ dưới quảng trường đã cảm kích vỗ

tay vang dội và hô rất to: “Hồ Chí Minh muôn năm!” “Hồ Chí Minh muôn năm!”. Thủ tướng Ấn Độ đã phát biểu: “Chinh phục trái tim mọi người không phải bằng tranh cãi lý luận cao siêu mà bằng chính cuộc sống giản dị, khiêm tốn chân tình - Tiến sĩ Hồ Chí Minh làm nảy nở tình hữu ái và sự hiểu biết lẫn nhau giữa những con người... Chúng ta có vinh dự được tiếp xúc với một con người, người ấy là một phần của lịch sử châu Á... một con người từng trải, khiến chúng ta càng trở nên tốt hơn”[7, tr.169]. Báo tin nhanh Ấn Độ ra ngày 7/2/1958 đã đánh giá: Hồ Chí Minh con người bình dị, khiêm tốn và hiền từ, mới nhìn đã yêu mến ngay. Thật là một điều vĩ đại trên thế giới này. Một con người tâm cỡ mà có sự khiêm nhường đến như vậy, thì sự khiêm nhường ấy là sức hút tình yêu từ mọi hướng.

Từ sự phân tích trên có thể đúc kết được một số nội dung cơ bản trong phong cách ứng xử của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong cách nhìn từ bạn bè quốc tế như sau:

Một là, khiêm tốn, nhã nhặn, lịch thiệp, chân tình, nồng hậu, tự nhiên. Trong các cuộc tiếp xúc, Người thường khiêm tốn, không bao giờ đặt mình cao hơn người khác, mà trái lại, luôn hòa nhã, quan tâm chu đáo đến những người xung quanh, với những cử chỉ thân mật, lời hỏi thăm chân tình, hay một câu nói đùa, Người đã tạo ra một bầu không khí thân mật, thoải mái, thân thiết như trong một gia đình.

Hai là, linh hoạt, chủ động, biến hóa. Ứng xử văn hóa Chủ tịch Hồ Chí Minh đạt tới sự kết hợp hài hòa giữa tình cảm nồng hậu với lý trí sáng suốt, linh hoạt, uyển chuyển, sẵn sàng vì cái lớn mà châm chước cái nhỏ.

2. Vận dụng phong cách ứng xử của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong xây dựng phong cách ứng xử cho đội ngũ cán bộ hiện nay

Thứ nhất, xây dựng đội ngũ cán bộ có tác phong khiêm tốn, lịch thiệp, hòa nhã, luôn ân cần với nhân dân

Tại Hội nghị toàn quốc sơ kết 5 năm thực hiện Chỉ thị số 05-CT/TW của Bộ Chính trị (khóa XII), triển khai kết luận số 01-KL/TW của Bộ Chính trị (khóa XIII) “Về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh”, ngày 12/6/2021, Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng cũng đã nhấn mạnh: “Phong cách Hồ Chí Minh là lối sống, tác phong khiêm tốn, giản dị, cầu thị, gần dân, trọng dân, tin dân, học dân, làm việc gì cũng phải vì lợi ích của nhân dân; là đây tớ của dân chứ không phải “làm quan nhân dân”, không được lên mặt “làm quan cách mạng”[9, tr.5]. Có thể thấy, yêu cầu xây dựng, bồi dưỡng phong cách làm việc cho cán bộ, trong đó có phong cách dân chủ theo tư tưởng Hồ Chí Minh là việc làm hết sức cần thiết.

Thực tiễn trong phong cách ứng xử đối với mọi người, dù là cán bộ, đảng viên hay quần chúng nhân dân, dù với tướng lĩnh hay những đội viên nhỏ tuổi đều luôn cảm nhận được ở Người phong thái vừa ân cần, niềm nở, vừa thân ái, yêu thương gần gũi, chứa đựng nét văn hóa, tôn trọng, cởi mở và chu đáo với mọi người. Chính phong cách ứng xử đó đã làm cho mọi người, dù khác nhau về địa vị, thành phần xuất thân khi tiếp xúc với Người, họ đều có chung cảm nhận về sự nể trọng, tôn kính, bởi sức cảm hóa to lớn của Người. Vì thế, cấp ủy, tổ chức đảng các cấp, cần bồi dưỡng cho người cán bộ phong cách ứng xử giản dị, gần gũi, cởi mở, giao tiếp thực sự nhã nhặn,

khiêm tốn và lịch thiệp. Đây là những kỹ năng rất cần thiết đối với người cán bộ hiện nay, trong quá trình thực hiện nhiệm vụ, họ phải tuyên truyền về đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước đến quần chúng nhân dân.

Thứ hai, xây dựng đội ngũ cán bộ có bản lĩnh chính trị vững vàng

Chủ tịch Hồ Chí Minh là một người thẳng không kiêu, khó không nản, cuộc đời Người là chuỗi những năm tháng vô cùng gian khổ: hai lần ngồi tù, một lần lãnh án tử hình; có giai đoạn hoạt động rất sôi nổi, có giai đoạn bị hiểu lầm nhưng tất cả những điều đó không khuất phục được ý chí kiên cường của Người. Dù trong bất kì hoàn cảnh nào Người cũng giữ được tinh thần lạc quan, vui vẻ, giữ được bản lĩnh. Lãnh tụ cách mạng Chile X.Agiendê từng viết: “ở nước Việt Nam Dân Chủ cộng hoà, chúng tôi đã được nghe, được thấy và được học tập nhiều bài học về con người và cách mạng. Song chúng tôi còn cảm thấy thiếu, nếu như không được gặp một người tượng trưng cho cả dân tộc: Chủ tịch Hồ Chí Minh”[8, tr.378]. Chính lòng yêu nước, thương dân đã hun đúc nên cốt cách Hồ Chí Minh, bản lĩnh, phong cách ứng xử Hồ Chí Minh, chủ nghĩa yêu nước Hồ Chí Minh để Người thành biểu tượng cho cả dân tộc. Và Người cũng đã khơi dậy, thổi hồn vào chủ nghĩa yêu nước làm cho nó trở nên mới mẻ.

Học tập theo phong cách Hồ Chí Minh, Đảng chủ trương xây dựng đội ngũ cán bộ, đảng viên có đức, có tài giữ các cương vị lãnh đạo chủ chốt các cấp để tiếp tục lãnh đạo công cuộc đổi mới thành công. Tài, đức của người lãnh đạo thể hiện cụ thể ở bản lĩnh chính trị, phẩm chất đạo đức và năng lực công tác và điều này phải được xác định cụ

thể để không chỉ để những người tham gia quá trình nhân sự đại hội phải nắm chắc, đánh giá đúng, bầu cử trúng những người xứng đáng vào cơ quan lãnh đạo của Đảng mà còn để tổ chức đảng giáo dục, rèn luyện cán bộ và để mỗi cán bộ, đảng viên phấn đấu, rèn luyện thường xuyên.

Bản lĩnh chính trị là điều kiện cần đảm bảo cho mỗi cán bộ, đảng viên có định hướng chính trị đúng đắn, luôn làm chủ bản thân, làm chủ hoàn cảnh thực tiễn và kiểm soát được hành vi, thái độ của mình trong mọi tình huống. Đó là sự trung thành với lợi ích của Đảng, của quốc gia, dân tộc và nhân dân; kiên định chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh; kiên định mục tiêu, lý tưởng về độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội; kiên định đường lối đổi mới của Đảng vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh; kiên định những nguyên tắc xây dựng Đảng.

Bên cạnh việc công nghệ thông tin phát triển mạnh mẽ như hiện nay, nhiều thông tin trái chiều tác động từng ngày, từng giờ đến cán bộ, đảng viên và nhân dân, đòi hỏi cần phải xây dựng người cán bộ có bản lĩnh, giữ vững bản chất giai cấp công nhân của Đảng, luôn tinh táo, chặt lọc, đủ bản lĩnh để loại bỏ những thông tin xấu độc, không a dua, phát tán, tuyên truyền cho kẻ địch. Đồng thời, cán bộ phải phát huy dân chủ, giữ nghiêm kỷ luật, kỷ cương của Đảng; chủ động, tự giác cùng tập thể cấp ủy, chi bộ đấu tranh bằng nhiều hình thức để phòng, chống có hiệu quả chủ nghĩa cơ hội, xét lại, giáo điều, bảo thủ, bè phái, những biểu hiện suy thoái về tư tưởng chính trị, “tự diễn biến”, “tự chuyển hóa”, bảo vệ Cương lĩnh,

đường lối của Đảng, Hiến pháp và pháp luật của Nhà nước.

Mặt khác, người cán bộ phải có tinh thần yêu nước nồng nàn, ý chí quyết tâm và khát vọng xây dựng quê hương, đất nước giàu mạnh, phồn vinh, luôn đặt lợi ích của Đảng, quốc gia - dân tộc, nhân dân, tập thể lên trên lợi ích cá nhân; có tinh thần sẵn sàng hy sinh vì sự nghiệp của Đảng, vì độc lập, tự do của Tổ quốc, vì hạnh phúc của nhân dân.

Thứ ba, thường xuyên bồi dưỡng phong cách ứng xử của cán bộ trên tinh thần phục vụ nhân dân theo phong cách ứng xử của Hồ Chí Minh

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nhận xét: “Cán bộ và đảng viên ta nói chung là tốt. Nhiều đồng chí đã luôn luôn nêu cao tinh thần phục vụ nhân dân, ý thức tổ chức và kỷ luật, giữ vững đạo đức cách mạng, sinh hoạt giản dị, tác phong dân chủ, rất xứng đáng với lòng tin cậy của Đảng và của nhân dân” [5, tr. 28]. Để thực sự đáp ứng với niềm tin của Người, đội ngũ cán bộ nói chung và cán bộ nói riêng hiện nay, luôn có bản lĩnh chính trị vững vàng, tin tưởng tuyệt đối vào sự lãnh đạo của Đảng, luôn rèn luyện “cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư” theo phong cách Hồ Chí Minh. Tuy nhiên, “một bộ phận cán bộ, đảng viên phai nhạt lý tưởng, giảm sút ý chí, ngại khó, ngại khổ, suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, “tự diễn biến”, “tự chuyển hóa”” [1, tr. 92] như Đại hội Đảng lần thứ XIII của Đảng đã chỉ ra.

Vì thế, Đảng chỉ ra phải: “Tập trung xây dựng Đảng về đạo đức, tích cực đấu tranh phòng, chống quan liêu, tham nhũng, lãng phí, tiêu cực; ngăn chặn, đẩy lùi có hiệu quả tình trạng suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện “tự diễn biến”,

“tự chuyển hóa” trong nội bộ gắn với đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh; phát huy thật tốt trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên theo phương châm chức vụ càng cao càng phải gương mẫu” [1, tr.41]. Chính vì vậy, phải thường xuyên bồi dưỡng phong cách sinh hoạt giản dị, thanh cao cho người cán bộ theo phong cách của Chủ tịch Hồ Chí Minh, để họ không chạy theo vật chất mà đánh mất bản thân mình.

Bên cạnh đó, cần đẩy mạnh hơn nữa việc học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức và phong cách của Chủ tịch Hồ Chí Minh theo Nghị quyết Trung ương 4 khóa XI, XII, XIII về tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng; ngăn chặn, đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện “tự diễn biến”, “tự chuyển hóa” trong nội bộ và những điều đảng viên không được làm, để

cán bộ đề cao ý thức tự giác tu dưỡng, rèn luyện phong cách sống của mình.

Kết luận

Trong cuộc đời cách mạng của Người, Chủ tịch Hồ Chí Minh với một phong cách ứng xử của riêng mình ẩn giấu trong đó là cả một nghệ thuật luôn để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng bạn bè quốc tế, đồng thời nhận được sự ủng hộ lớn lao, cũng như tình cảm nồng ấm của nhân dân thế giới.

Trong bối cảnh hội nhập kinh tế, quốc tế hiện nay, đòi hỏi đội ngũ cán bộ phải có bản lĩnh chính trị vững vàng, tu dưỡng rèn luyện và hoàn thiện mình. Do đó, học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh cần học tập phong cách ứng xử của Người. Chính vì vậy, cần thường xuyên bồi dưỡng phong cách giản dị thanh cao cho người cán bộ, lãnh đạo theo phong cách của Người. ■

Tài liệu tham khảo:

- [1] Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập I, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội.
- [2] Phạm Văn Đồng (1990), *Hồ Chí Minh, một con người, một thời đại, một sự nghiệp*, Nxb. Sự thật, Hà Nội.
- [3] Lường Thị Lan (2014), “Phong cách ứng xử ngoại giao Hồ Chí Minh”, *Tạp chí Lịch sử Đảng* số tháng 5/2014.
- [4] Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, tập 4, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội.
- [5] Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, tập 14, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội.
- [6] Tôn Trung Sơn (1995), *Chủ nghĩa tam dân*, Viện Thông tin khoa học xã hội, Hà Nội.
- [7] Song Thành (2010), *Hồ Chí Minh - Nhà văn hóa kiệt xuất*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [8] Thế giới ca ngợi và thương tiếc Hồ Chủ tịch (1976), Nxb. Sự thật, Hà Nội.
- [9] Nguyễn Phú Trọng: “*Ra sức học tập, nỗ lực phấn đấu và rèn luyện, không ngừng làm theo tư tưởng đạo đức và phong cách Chủ tịch Hồ Chí Minh*” *Tạp chí Cộng sản*, số 968, tháng 6-2021.
- [10] Trần Thị Minh Tuyết (2016), *Tư tưởng ngoại giao Hồ Chí Minh*, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội.